

PAPER_DE_VIDRE_

Número 63, 27/01/14

Per Carles Miró i Tina Vallès

«Per traduir, s'ha d'haver viscut una mica»

Entrevista a la traductora Dolors Udina

Podríem mentir. Podríem dir que vam convocar la Dolors Udina en un cafè a mitja tarda, que els tres ens vam atipar de magdalenes farcides de coulis de gerds sucades en te verd anisat. Podríem afegir que havíem deixat les nostres moleskines damunt de la taula i que tots preniem notes del que deien els altres, que deixàvem unes pauses llargues entre preguntes i respostes, que l'olor de l'encens ens va inspirar i que no vam parar de citar els clàssics i discutir qüestions de llengua.

O podríem inventar-nos que ens vam trobar a les nou tocases en un bar de tapes al carrer Ample, que vam menjar cargols a la llauna, botifarrons de ceba, calamars a la romana i remenat d'ous amb xistorra, que les ampolles buides de cervesa no cabien a la taula, que de tant en tant sortíem a fumar al carrer i ens cagàvem en Déu observant la Mercè, i que vam fotre a parir mig món editorial i vam acabar parlant de futbol per no tornar a casa, a banda de borratxos, deprimits.

O encara podríem fer-vos creure que vam quedar per fer un vermutet amb olivetes i patatetes en una terrassa assolellada i vam fer veure que no feia fred i que érem grans amics mentre ens ensabonàvem els uns als altres i preniem notes en tovallons de paper de tots els diminutius que perbocàvem entre escuradents.

Però la veritat és que per fer aquesta entrevista no ens hem vist tots. Esteu a punt de llegir una entrevista atípica si més no per un motiu: els entrevistadors sí que ens vam trobar per preparar-la —no us direm a quina hora, en quin barri i amb quin menú—, però l'entrevistada, en canvi, no ens va veure a cap dels dos —com a mínim en això haurem sigut originals. Li vam voler estalviar la incomoditat d'haver de respondre improvisadament mentre nosaltres gargotejaven abreviatures com uns desesperats.

Perquè els tres som traductors i ens expliquem millor si tenim temps i teclat a mà. Perquè sabíem que només així l'entrevista seria el que ha acabat sent: un diàleg sobre traducció, sobre llengua i literatura, sobre l'ofici i la vocació, amb una de les traductores que més hauríem d'admirar en aquest país nostre si fóssim com hem de ser.

Callem els dos i que parli ella, la mestra Udina, que escriu com si parlés, que és una cosa que solem fer els traductors, pel vici d'empaïtar la llengua que es parla i perquè passem massa hores al dia callats, tot sigui dit.

* * *

Dolors Udina (Barcelona, 1953) és traductora literària des del 1983, i des del 1998 compagina aquesta feina amb la de professora a la Facultat de Traducció i Interpretació de la UAB i amb la realització de diversos seminaris sobre aquesta activitat. Des de la seva traducció de la novel·la *L'ampla mar dels Sargassos*, de Jean Rhys, publicada el 1984, ha traduït uns dos centenars de llibres, entre narrativa, assaig i poesia, principalment de l'anglès al català. Entre (molts) altres autors, podem llegir en versió seva obres de Jane Austen, Virginia Woolf, J. R. R.

Tolkien, Ralph Ellison, Isaiah Berlin, Nadine Gordimer, J. M. Coetzee, Cynthia Ozick i Alice Munro.

* * *

Vas estudiar Història. Com vas arribar a dedicar-te a traduir? Per vocació, per necessitat, per accident...?

De sempre el que més m'ha agradat a la vida és llegir. Per més que hi penso, no sé per què vaig inclinar-me per estudiar Història i no Literatura, la veritat, no ho recordo. La Història m'agradava... No ho sé. Fa tant de temps!

Acabada la carrera, amb el títol d'Història a la butxaca, no tenia cap objectiu concret. Tampoc diria que vaig sortir amb gaires coneixements de res. Era una època convulsa a la universitat, i tots plegats fèiem més política que cap altra cosa. Va ser bastant determinant a la meua vida un viatge de sis mesos que vaig fer per Sud-amèrica (principalment a Perú i Equador) a la primavera dels vuitanta. Hi havia molts «viatgers» europeus que fèiem tots si fa no fa el mateix recorregut i ens trobàvem a cada port, com si diguéssim, i allà vaig adonar-me que no es podia anar pel món sense saber anglès. (Com gairebé tothom en aquella època, jo a l'escola havia estudiat francès i, per algun motiu, no era una llengua que em fos gaire simpàtica.) Quan vaig tornar a Barcelona, vaig posar-me a estudiar anglès i em va entrar una veritable passió per la llengua i la cultura angleses. Vaig anar diverses vegades a Anglaterra per estades més o menys llargues i vaig anar fent tan meua com vaig poder la llengua. Mentre buscava què fer a la vida (treballant de coses diverses, sense gaires ganes ni oportunitats d'entrar al món editorial), vaig presentar-me a unes oposicions de professora d'anglès. A l'examen hi havia dues opcions: respondre unes preguntes de no recordo què o fer la traducció d'un text. Vaig posar-me a fer la traducció i, malgrat ser un examen, m'ho vaig passar molt bé, ho vaig trobar fantàstic. (Val a dir que, de lletres com era, tenia l'experiència de les traduccions de les classes de llatí i grec que, tot i que lamentablement no em van fer decidir per estudiar Clàssiques, que en dèiem llavors, m'havia agradat molt.) Per sort, a la segona part de l'examen d'oposicions, l'oral i pràctic, em van suspendre (segons va dir el president del tribunal, per l'accent). Vaig anar-me'n un parell de mesos a Anglaterra a millorar l'accent (no sé si me'n vaig sortir gaire), però vaig tornar convençuda que volia posar-me a traduir.

Quin va ser el primer llibre que vas traduir?

Després d'haver traduït una sèrie d'articles per a diferents revistes i ja decidida a dedicar-m'hi del tot, vaig anar a veure el Miquel Alzueta (que amb l'Àlex Susanna dirigien Columna) i li vaig demanar si tenia algun llibre per traduir —eren temps de vaques grasses, a mitja dècada dels vuitanta, quan Columna començava a publicar traduccions a dojo— i d'entrada em va donar un llibre del Tom Sharpe. Al cap d'uns dies em va trucar i em va dir que s'havia equivocat de llibre, que el del Sharpe l'havia de fer el traductor que havia fet el primer (*Wilt*) i que havia tingut un èxit descomunal. Me'l va canviar per *L'ampla mar dels Sargassos*. És un dels moments de la vida en què he fet sort. Jean Rhys és una de les meves autores preferides, m'ho he llegit tot de dalt a baix, no me'n cansaria mai. Va ser una gran fortuna començar amb un llibre així. A part de ser una novel·la preciosa, l'estil de Jean Rhys és una meravella, molt precís, molt despullat, essència pura.

Quines qualitats són indispensables per ser un bon traductor literari?

Diria que la principal és ser lector i tenir sensibilitat literària, sigui això el que sigui. Evidentment, cal tenir domini de la llengua pròpia, i sobretot, estar disposat a dedicar hores i hores a la feina. És a dir, passió per la literatura i passió per la llengua, i molta curiositat intel·lectual.

Què li aconsellaries a un futur traductor literari? I no ens diguis que canviar d'ofici!

Que l'objectiu principal és disfrutar, trobar-li la gràcia al fenomen que es produeix quan llegeixes una cosa en una llengua i l'has de desintegrar per construir-la novament en una altra. Perquè si no l'hi trobes, la gràcia, difícil com és viure de la traducció per la precarietat econòmica que tots coneixem —sobretot en la literària—

no té cap sentit dedicar-s'hi.

Ets professora de Traducció a la UAB des de fa quinze anys. En aquest temps, has notat canvis en els alumnes, en les raons per dedicar-se a la traducció, en la seva manera d'entendre la professió o en el seu interès (o falta d'interès) per la literatura?

Una sorpresa que vaig tenir d'entrada va ser que la majoria d'alumnes no llegien ni tenien gaire interès per la literatura. Quan els preguntaves per què havien triat aquesta carrera, et deien que perquè es podien guanyar diners! Un cop assimilaves que parlaven de traducció i interpretació en general, que no pensaven en la literatura, els preguntaves quin era l'últim llibre que havien llegit i, durant molt temps, era sempre *Harry Potter*... Evidentment, hi ha alumnes de tota mena, però la majoria fan Traducció més perquè saben llengües i perquè és una carrera pràctica i «útil» (no com la filologia, que diguéssim) que no pas perquè tenen clar que volen traduir llibres.

Em pregunteu si he notat canvis en els alumnes al llarg dels anys, i la veritat és que sí. Els dos o tres anys darrers, sobretot en els alumnes que fan traducció al català (val a dir que són menys a classe, els que fan català, i per tant és més fàcil intercanviar opinions a classe—un detall curiós que fa pensar és que la relació d'alumnes de la UAB que estudien traducció de l'anglès és aproximadament de 150 anglès-castellà i d'uns 40 anglès-català per curs—), he vist un canvi considerable: tenen més clar què vol dir traduir, tenen més interès per la lectura, tenen opinions interessants en les discussions que es plantegen a classe sobre què significa traduir i com és l'ofici de traductor; saben per què volen ser traductors. És una bona evolució.

En tot cas, en descàrrec dels alumnes, diré que arriben a la facultat molt joves. Em sembla que en qualsevol altra carrera comencen estudiant diferents matèries, assimilant coneixements. A Traducció, una carrera eminentment pràctica, els posem a traduir gairebé el primer dia, a 17 o 18 anys, i jo crec que els falta el bagatge vital indispensable, tant de coneixements com de vida, per entendre bé els textos i comprendre què fan quan els tradueixen. Quan hi ha algun alumne que fa Traducció com a segon cicle (és a dir, que ha fet una altra carrera i té uns 23 o 24 anys), la diferència és abismal, i no tant per coneixements com per experiència vital. Em sembla que, per traduir, s'ha d'haver viscut una mica.

Ets traductora des del 1983, i fent un cop d'ull a l'ISBN veiem com a mínim dos centenars de títols traduïts per tu, principalment de l'anglès al català, però també de l'anglès al castellà, del castellà al català i viceversa. Els tens comptats?

Va arribar un moment que em vaig descomptar. Com que a l'ISBN surten totes les edicions noves (edicions en el sentit real, no reimpressions), el nombre de llibres traduïts no és mai equivalent. El que sí que és veritat és que, si els poso un sobre l'altre, la pila supera de molt la meva estatura. Sospito que dec superar els 200, però el que vol dir això essencialment és que sóc bastant gran i que he treballat molt. La majoria de traduccions han estat al català, i em sembla que ara fa dos o tres anys que només faig català, però he de confessar que m'agrada traduir al castellà, sobretot assaig. Sóc de la generació que estudiava en castellà tant a l'escola com a la universitat, i vaig aprendre a escriure en català llegint i estudiant gramàtica pel meu compte, amb tots els inconvenients (i avantatges?) que això comporta. Amb la novel·la pateixo més perquè no tinc la quotidianitat castellana, però per traduir articles o assaigs el castellà té una pompositat i una prosopopeia que m'agrada molt.

Essencialment queda clar que ets traductora literària. Es pot viure només de la traducció literària? Quina altra mena de traduccions has fet?

Abans d'entrar a la universitat a fer classes com associada (que representa un sou molt minso però que el cobres cada mes cada mes, cosa que marca una diferència fonamental amb la vida de l'autònom) vaig viure deu o quinze anys exclusivament de la traducció, sobretot literària i de llibres, però també d'articles de revistes. (Tinc

la impressió que ara han desaparegut les revistes amb articles traduïts, o si més no totes les revistes per a les quals treballava ja no existeixen.) En tot cas, vivia només de traduir i de vegades el compte bancari em provocava moments de pànic, però en general no em va faltar feina i vivia prou bé.

Segurament la majoria de lectors no saben que els traductors literaris cobren una tarifa com a avançament dels drets d'autor, i que en general és això tot el que cobren si el llibre no és ven moltíssim. Hem vist que has traduït títols tan venuts com *Els ponts de Madison () County, Parc Juràssic, El metge o L'amic retrobat*. Quina és la teva experiència pel que fa a drets d'autor?

N'he cobrat algunes vegades, i això en català és un èxit. De *L'amic retrobat*, per exemple, se n'han fet 45 edicions, i no exagero. Al començament no cobrava drets perquè el vaig traduir just abans de l'aprovació de la Llei de Propietat Intel·lectual, que em sembla que va ser el 1987, però després d'un estira-i-arronsa amb Columna, van fer-me un contracte que em concedia l'1% del PVP. Des del 90 cobro cada any una quantitat variable, no sabria dir ara quina quantitat, però si més no agradable (cada any una mica menys...).

Els ponts de Madison County també té una història curiosa. No recordo per què no constaven els drets al contracte i els primers temps es va vendre molt. L'Alzueta, hàbil com era, em va dir que si m'esperava a cobrar drets després del primer Sant Jordi em donava el 2% en comptes de l'1. Total, que em vaig perdre les vendes suculentos del primer Sant Jordi, però durant uns quants anys vaig cobrar uns drets substanciosos.

El metge és un llibre molt més gruixut i, per tant, és difícil arribar a eixugar el preu cobrat d'entrada. Em sembla que no vaig arribar a cobrar mai drets de Proa, que és qui em va encarregar la traducció, però fa uns quatre o cinc anys Roca Editorial em va comprar la traducció (que, com sabeu, és propietat de l'editorial que la publica durant quinze anys) i ara sí que cobro cada any una quantitat de drets. El que va ser interessant de la traducció d'*El metge* és que va ser un dels primers llibres que es publicava en català amb vocació declarada de best-seller. No era un llibre fàcil, hi havia molt vocabulari poc habitual en català i vam haver de treballar-lo i corregir-lo molt a fons per aconseguir una llengua diguem-ne «popular». Quan Roca Editorial va comprar novament la traducció, la vaig repassar de dalt a baix: per exemple, fa vint anys dubtava amb els articles davant del nom, en alguns llibres el posava en altres llibres no. Ara ja fa anys que tinc molt clar que l'he de posar. Aquest problema de l'article davant del nom només el tenim en català, per cert.

De totes les teves traduccions, digue'ns: la més venuda?

L'amic retrobat, sens dubte.

La més elogiada?

Potser *L'edat de ferro*, de Coetzee.

La més complicada?

L'home invisible de Ralph Ellison. Abans de fer la traducció, em semblava gairebé impossible poder sortir-me'n. Hi havia trossos que no entenia ni què deien en anglès! Recordo un paràgraf, especialment, del qual no entenia ni de què anava, i buscant a Internet comentaris sobre el llibre i sobre el fragment en qüestió, vaig llegir que imitava la manera de parlar dels esclaus negres d'Oklahoma al segle XVIII. Amb aquesta dada em vaig tranquil·litzar... El resultat, la veritat és que em va sorprendre a mi i tot, sobretot els primers capítols.

La que t'ha agradat més fer?

La tinc molt fresca, i potser sóc parcial, però m'ha enlluernat *La senyora Dalloway* de Virginia Woolf. Em va fer la sensació d'haver traduït durant tants anys per arribar a aquest llibre. És d'aquells textos que, a còpia de llegir-los, vas descobrint capes ocultes a cada frase. Diria que és «el meu» clàssic.

Per dir-ne dos de més antics: em va agradar molt *En lloc segur*, de Wallace Stegner; i encara tremolo quan penso en *El xal*, de Cynthia Ozick, un llibre esfereïdor extraordinari.

Has proposat mai traduir cap llibre a un editor i... t'ha fet cas?

Sí, alguna vegada. Un dels primers que vaig traduir al castellà: *Prophets Without Honour*, de Frederic Grunfeld. Era un llibre sobre els jueus alemanys, en una època en què encara no n'hi havia gaires, d'aquesta mena de llibres. Em penso que devia ser cap al 85 o el 86, i era un llibre boníssim. Primer el vaig portar a Mario Muchnick, que em va dir que no li interessava, i després el vaig portar a Planeta sense conèixer ningú i per a sorpresa meva em van dir que endavant. Va ser una bona «classe» de traducció perquè vaig tenir l'oportunitat de repassar tot el llibre de dalt a baix amb l'autor, un nord-americà nascut a Alemanya que vivia a Mallorca.

L'edat de ferro, de Coetzee, també el vaig proposar jo. Havia traduït *Desgràcia* per a Columna, i tres o quatre anys després vaig proposar la traducció de *L'edat de ferro* a Edicions 62. Vam tenir la sort que va guanyar el Premi Llibreter aquell mateix any —i Coetzee, pel seu compte, va guanyar el premi Nobel—, i a partir d'aquí ja van venir set o vuit *coetzees* més.

Quin grau d'intervenció solen tenir els editors en els llibres, a part de canviar el títol?

Depèn de l'editor. A les editorials grans no saps gaire quanta gent hi intervé i poques vegades he rebut instruccions prèvies a la traducció de cap llibre. Dels editors amb qui he treballat darrerament, la «campiona» de la intervenció és la Maria Bohigas. Tots els llibres que he traduït per a Club Editor (que ja són quatre, tres Munros i un llibre ben extravagant de l'Aimée Bender) podria dir-se que han estat una feina conjunta. Tenint en compte la solitud del traductor, és molt d'agrair que l'editor s'hi impliqui i et permeti intercanviar opinions i calibrar en equip solucions diverses.

Entre els autors que has traduït hi ha com a mínim dos Nobel, Munro i Coetzee, i altres figures de la rellevància de E. M. Forster, Gordimer, Rhys, Austen, Carver, Woolf. Com afrontes una traducció d'aquesta envergadura? Explica'ns una mica el teu mètode de treball.

Cada llibre és diferent i cada moment també. De vegades llegeixo el llibre sencer abans de traduir-lo i d'altres em poso a traduir-lo directament. Depèn (la paraula més habitual en traducció!). Hi ha qui s'escandalitza quan dius que no et llegeixes el llibre abans de traduir-lo, però és molt més engrescador anar descobrint el que diu l'autor, una mica com fa ell (que abans d'escriure un llibre no se l'ha llegit, és clar). No llegir-lo em permet mantenir la frescor del lector i, per altra banda, el llegeixo tantes vegades després d'haver fet la primera versió que ja compensa el fet de no haver-lo llegit d'entrada.

Normalment faig una primera versió bastant ràpida —deixant subratllat en groc o en majúscules el que no acabo de veure clar o no entenc del tot— ben bé com si llegís el llibre i el traduís alhora, buscant sobretot el to de l'autor. A continuació ve la feina de més concentració, que és la revisió en pantalla, quan ja tinc tot el llibre traduït i al cap i hi faig la segona passada, encara molt a prop de l'original, revisant que no m'hagi saltat cap línia (cosa que passa de tant en tant, i quina ràbia que fa!) ni cap paràgraf. Després l'imprimeixo i en faig una lectura-revisió: per a mi és el millor moment de l'ofici, quan pràcticament ja tens la traducció feta i pots intervenir-hi, anar polint-la.

En un llibre normal (si és que existeix res que pugui qualificar-se així), doncs, amb aquestes tres passades n'hi hauria prou, però hi ha casos que necessiten una altra i encara una altra revisió. Penso, per exemple, en Alice Munro, que la llegeixes i sembla relativament fàcil, però és endimoniadament difícil. Concentra una tal quantitat d'informació en un paràgraf, tirant uns quants anys enrere i tornant al present per tornar després al passat, i fins i tot avançant cap al futur, que fa molt complicat tot el joc de temps verbals. Normalment, després d'haver-la imprès una vegada per repassar-la i d'haver introduït les correccions, em veig obligada a fer una altra impressió per veure clar què hi sobra i què hi falta.

Una altra autora molt difícil és Nadine Gordimer. Abans que me n'encarreguessin una traducció, havia llegit un llibre d'ella en castellà, i no parava de pensar: que mal traduït està això, no pot ser que sigui així... La ignorància és atrevida, certament,

perquè quan la vaig haver de traduir vaig veure que tenia un estil complicadíssim, molt difícil de traslladar amb naturalitat, sempre queda latent una mena d'estranyesa.

Hem vist [<http://malapartiana.wordpress.com/2013/12/11/revisar-un-ejemplo-practico/> (<http://malapartiana.wordpress.com/2013/12/11/revisar-un-ejemplo-practico/>)] que fas moltes revisions dels textos fins a donar-los per definitius. Fas versions diferents i les guardes? O el que hem vist és un cas excepcional i normalment treballes sobre el text en Word refent el que ja hi ha?

Ja he dit abans que Alice Munro és un cas excepcional per la dificultat que em planteja. Una vegada, Peter Bush (un traductor del castellà —i ara també del català— a l'anglès que viu a Barcelona i ha traduït darrerament Josep Pla i Joan Sales entre molts altres) em deia que seria molt interessant poder disposar de les diferents versions que fa un traductor de cada traducció. Quan en parlàvem, jo no veia gaire clar que tingués gens d'interès veure els «errors» que un traductor cometia d'entrada i com els anava corregint, però vaig decidir fer-ne la prova, i és el que vaig fer en aquest cas que dieu del blog de *Malapartiana*. Si me'n recordo, intento gravar per separat cada versió, és a dir cada nova revisió, sobretot pensant en si algun dia he de parlar d'una traducció determinada en un taller (que en diem ara) o un seminari (que n'hem dit tota la vida).

Als anys vuitanta és evident que no hi havia internet. Com ha canviat l'ofici amb l'arribada d'internet? Què s'ha guanyat i què s'ha perdut?

Diria que tot són guanys, si més no a l'hora de treballar. Jo vaig començar amb màquina d'escriure (electrònica, això sí) i recordo haver tornat a picar la traducció en diverses ocasions. Una de les coses que recordo, tot i que reconec que és poc lluida, és com quedaven de cansats els dits de tant fer anar el tipex! En tot cas, parlant seriosament, internet ens ha canviat la vida. Abans havies de fer moltes trucades a nadius o a qui fos per resoldre determinades coses, i «perdre» tot un matí anant a la biblioteca a buscar una informació. Ara, a part de trobar-ho pràcticament tot gràcies a Google, pots estar en contacte permanent amb els col·legues i fer preguntes de tota mena. Hi ha qui diu que s'hauria de tornar a traduir tot el que es va traduir sense internet. Potser és una exageració, però és evident que els traductors del segle XXI tenim un gran avantatge sobre els nostres predecessors.

En els últims vint o vint-i-cinc anys, hi ha hagut debats sobre el model de llengua, en els criteris de correcció, etc. Notes que ha canviat gaire la llengua que fas servir en els teus llibres? Què has canviat de manera conscient? Quina ha sigut la teva relació amb els correctors?

Sí, això del model de llengua ha estat sempre un debat viu, i una mica estressant, la veritat. Jo penso ara, i diria que he pensat sempre, que a l'hora de traduir faig servir la llengua que conec, la que he llegit i sentit sempre, i la que em surt en el moment que escric-tradueixo. És veritat que, sobretot els que som de la segona meitat del xx, si hem llegit autors catalans i traduccions en català, hem begut molt de noucentisme, però és una tradició de la qual no crec que haguem de renegar del tot, que forma part de la nostra literatura. Jo no he fet servir mai *llurs*, *adhucs*, *hom*, *quelcom* i coses així, sobretot perquè no formen part del meu bagatge idiomàtic, però he de reconèixer que quan els fa servir algun traductor que domina els registres, com ara Joan Fontcuberta, per exemple, no em fan entrebancar gens en la lectura i més aviat quedo admirada.

No sé dir exemples concrets de coses que hagi canviat de manera conscient, però em penso que sobretot he millorat en correcció gramatical, que he anat aprenent gramàtica amb el pas dels anys i en continuo aprenent dia rere dia. (Ahir mateix vaig aprendre que *talentós* no té res a veure amb el talent, que només qualifica a algú que té gana!)

Darrerament he tingut alguns correctors molt bons, i realment això no té preu. Un bon corrector pot millorar molt una traducció. Un dels primers correctors que vaig tenir, per cert (Francesc Prat, un sabadellenc que va morir molt jove), em va donar

uns quants consells relatius als pronoms febles que sempre he tingut molt presents. Tenir un bon corrector és la millor manera d'aprendre.

Què et queda per traduir? Algun títol que et vindria de gust especialment? Algun autor que voldries traduir per primer cop? Algun autor que voldries tornar a traduir? Algun autor que no vols traduir més?

Em queda per traduir... espero que molt. Com a utopia, m'agradaria traduir la *Vida del Doctor Johnson* de James Boswell. Potser més real, m'agradaria veure què passa traduïnt Faulkner. Tornaria a traduir sense pensar-m'ho ni un instant qualsevol cosa de Virginia Woolf. I no se me n'acut cap autor de qui no vulgui saber-ne mai més res.

Aquesta entrevista forma part de l'últim número de la primera etapa de la nostra revista. És un número especial dedicat als finals i una trentena d'escriptors han triat una obra narrativa (o assagística) i n'han allargat al final. Dels llibres que has traduït fins ara, de quin n'allargaries el final?

Normalment sempre tinc ganes d'acabar una traducció, o si més no d'arribar al final, sobretot perquè arribar-hi vol dir tornar-la a començar. Però, ara que m'hi feu pensar, m'hauria agradat allargar el final de *Vera*, d'Elizabeth von Arnim, un dels últims llibres que he traduït. És una novel·la molt bonica que en teoria és una història d'amor però que degenera en un malson per a la pobra noia protagonista. M'hauria agradat que continués la novel·la per veure com la noia abandonava aquell marit impresentable, autoritari, obsessiu i cap quadrat.

Entre tants llibres traduïts n'hi deu haver hagut algun que se t'hagi fet massa llarg, ens pots confessar algun títol?

Se'm va fer llarguíssima la Segona Guerra Mundial, dos volums de 500 pàgines cada un, escrits per Winston Churchill i que li van valer el Premi Nobel de Literatura. Era molt interessant, és clar, però tenia alguns capítols terriblement complicats, sobretot quan explicava batalles per mar, terra i aire, i no era gens fàcil treure l'entrellat a la prosa de l'autor.

I quina traducció t'hauria agradat que no s'acabés mai?

I que no s'acabés mai, sobretot pel to vital que em transmetia mentre feia la traducció, per la sensació de descoberta i de tenir a frec dels dits l'essència de la literatura, *La senyora Dalloway*.
